Ана Стойкова (София, България)

ЛИТЕРАТУРНАТА МЕДИЕВИСТИКА НА X МЕЖДУНАРОДЕН КОНГРЕС НА СЛАВИСТИТЕ

На заседанията на подсекция „Старите славянски литератури до края на XV в. и ролята на старата българска литература в тяхното развитие" бяха прочетени 28 доклада. Те се отличаваха с голямо разнообразие на засегнатата проблематика. Бяха разгледани въпроси на литературната теория, литературната история и текстологията на произведенията от славянското Средновековие, междуславянските, славяно-византийските и славяно-западноевропейските литературни и културни връзки през тази епоха. Три от пленарните доклади на секция „Литературознание" бяха посветени на проблеми от същата научна област. Ето защо и тяхното съдържание следва да бъде отразено в нашия преглед.

А. Н. Робинсон (СССР) показа в общотеоретичен план спецификата на старите славянски литератури в сравнение с литературите на средновековния Запад и Изток, в които важно място заема поезията. Преобладаващите прозаически жанрове в средновековната славянска литература характеризират нейната подчертана идеологическа и публицистична насоченост.

Двете основни азбуки на най-старата славянска книжнина са съпоставени в доклада на Й. Влашек (Чехословакия) като характерни за различен тип литературна култура. Като приема, че глаголицата въпреки познатите елементи, които я съставят, е опит за създаване на нова култура, а кирилицата е „смесен тип", оформен на основата на византийското писмо с влияние на глаголицата, той проследява тяхното развитие и взаимни влияния на българска почва и в литературата на Киевска Русия. Въз основа на сводна хронологическа таблица на южнославянските литературни паметници, проникнали в литературата на Киевска Русия, И. Калиганов (СССР) прави извод, че понятието „първо южнославянско влияние" не отразява точно картината на взаимодействието между българската, сръбската и руската литература през Средновековието. Той смята, че периодизацията на средновековните литературни връзки не съвпада с периодизацията на развитието на отделните славянски литератури.

В голям брой доклади бяха разгледани въпроси, свързани с поетиката на средновековната литература. К.-Д. Зееман (Западен Берлин) се спира на въпроса за староруските жанрове от гледна точка на тяхната делова функция и предназначение. Той приема, че не може да се говори за система от обособени и йерархически подчинени един на друг жанрове, свързани с определена функционална сфера. В. Григорян (СССР) смята, че изразните средства, характерни за всеки жанр, се определят от една страна от християнския характер на средновековната литература изобщо, а от друга — от типологическото развитие на общественото съзнание в отделните социални среди. Той стига до извода, че жанрът на руската воинска повест от XI—XIV в. възниква и се развива в средновековния град. Системата от ценности, характерна за тази среда, става определяща при развитието на изразните средства на този жанр.

Използувайки конкретен материал В. Билинин (СССР) показва, че при различните в жанрово и функционално отношение средновековни химнографски произведения могат да се срещнат различни видове стихосложение. Авторът изтъква, че средновековната химнография има нормативна функция, което оказва влияние върху усвояването и развитието на сложни стихотворни структури у славяните. Подчертано е и значението на неримуваната силабика като най-универсален и продуктивен вид стихосложение. Анализирайки несилабическото стихосложение в литературата на православното славянство през Средновековието, Кр. Станчев (България) стига до извода, че то може да се формира не само от слога към стиха и строфата, но и от строфите и стиховете към вътрешностиховите структури. Установява се ролята на паралелизма на синтактично-интонационните конструкции и анафората като ритмообразуващ фактор на несилабичната средновековна поезия.

В своя доклад Р. Пикио (Италия) обръща внимание на важната роля, която староруската литература играе при създаването на новото руско стихосложение. Той смята, че изоколните

структури, употребявани от староруските писатели, могат да се приемат като прототип на поетическата сегментация, характерна за новата руска поезия.

Въз основа на огромен текстов материал са построени заключенията на Ст. Кожухаров (България) за възникването и развитието на химнографските цикли за Иван Рилски и Петка Епиватска в старославянската литературна традиция. Д. Петканова (България) подчертава културната роля, която са играли апокрифите по време на деветвековното си съществуване в рамките на извънцърковната средновековна литература в България, и влиянието, което оказват върху различни културни области — официалната литература, фолклора, живописта. В. Антич (Югославия) прави опит да представи обща картина на южнославянско-руските литературни взаимоотношения през Средновековието. Тя застъпва схващането за единен старославянски език през IX, X и дори XI в. и приписва голям брой литературни паметници на Охридското книжовно средище от времето на цар Самуил, като разширява прекомерно степента на неговото самостоятелно влияние върху руската средновековна литература.

На южнославянско-руските книжовни и литературни връзки през средните векове е посветен и докладът на Кл. Иванова (България). Анализирайки репертоарното развитие на голям брой сборници с постоянен състав от старата руска, сръбска и българска литература от XIV и XV в., тя прави изводи за проникването на южнославянско влияние в руската книжнина от този период. На основата на новооткрити произведения на Кирил Туровски Св. Николова (България) проследява влиянието на старобългарската литература от IX—X в. и особено на Климент Охридски върху руския писател, както и проникването на творби от Кирил Туровски в южнославянската ръкописна традиция. Правят се изводи за непрекъснатостта на процеса на взаимно обогатяване на руската и южнославянските средновековни литератури. К. Мечев (България) анализира „Повесть временных лет", като се спира на местата, които са свързани с българската история. В тях той вижда косвено доказателство, че при съставянето на „Повестта" са използувани и старобългарски летописни източници. Като част от проблема за литературните влияния в доклада на Х. Роте (ФРГ) са проучени южнославянските кондакари от българските книгохранилища, като се обръща внимание главно на онези, които не са засвидетелствувани в книжнината на Киевска Русия.

Няколко доклада бяха посветени на византийско-славянските литературни връзки. В. Вавжинек (Чехословакия) разглежда стила и съдържанието на Пространните жития на Кирил и Методий, като приема, че са възникнали в Моравия. В това обстоятелство той открива причината за някои оригинални литературни похвати в житията, които иначе напълно отговарят на агиографските тенденции във византийската литература от IX в. Д. Гонис (Гърция) изследва цитатите от византийски автори в посланията до Киприан от Евтимий Търновски и установява голям брой позовавания, майсторски вплетени в произведенията на старобългарския книжовник. Подчертана е ролята на цитатите в изграждането на литературната творба и ключовата им функция за разбиране на идейната и художествената ѝ същност. Подробният стилистичен анализ на творби от Димитър Кантакузин, направен от Е. Иконому (Гърция), ѝ дава основание да свърже творчеството на писателя както с традициите на византийската литература, така и с произведения на Евтимий Търновски.

Работейки със славянските ръкописи на Великата лавра в Света гора, К. Нихоритис (Гърция) попада на ръкописи от атонската килия „Св. Антоний". Ръкописите, старопечатните книги и иконите, принадлежали на килията, свидетелствуват за съвместния живот и книжовен труд на южнославянски и гръцки монаси на Атон и обогатяват представата за византийско-южнославянските книжовни връзки през Средновековието.

Д. Х. Мазилу (Румъния) проследява проникването на тенденцията към създаване на жития и похвални слова, посветени на „отечествени" светци, от южнославянската в румънската литература. Посредством адаптация на вече съществуващите и създаване на нови текстове румънските писатели от XVII в. допринасят за формиране на собствена писмена „мартирология".

Средноазиатският завоевател Тимур (Тамерлан), който след победата над Баязид I през 1402 г. получава изключителна популярност в Европа, е обект на изследването на В. Гребенюк (СССР). На героизираната фигура на Тимур в западноевропейската литературна традиция се противопоставя образът на коварния и жесток завоевател от руската и южнославянската. Особен интерес представя преплитането на двете традиции в пиесата от края на XVII в. „Темир-Аксаково действо".

Анализът на синтактичните повторения в старобългарската и староруската литература дава възможност на Н. Демкова (СССР) да открие тяхната идейно-тематична и композиционна функция. Особено голямо е значението им в произведенията на Търновската книжовна школа и в староруската литература от края на XIV—началото на XV в. Св. Матхаузерова (Чехословакия) разглежда полисемантичността на думата „закон" и начина, по който в своето „Слово о законе и благодати" митрополит Иларион свързва двете значения на думата и с това интегрира новото богословско учение със старото обичайно право.

Въз основа на подробен анализ на преводната староруска литература Фр. Томсън (Белгия) стига до извода, че поради недостатъчното познаване на византийските съчинения и ниското равнище на владеене на гръцки език в Киевска Русия са били използувани предимно постари, български преводи. У. Федер (Холандия) предлага начин за систематизиране на

текстологическите характеристики на средновековни текстове, чиито разночетения не са много и не се различават качествено. Според него различните равнища на тези характеристики могат да се представят не като коментар към текста, а във вид на еталон. Еталонът позволява да се отделят иновациите на апографите, да се извлекат характеристиките на протографа, класирани според степента им на сигурност, както и улеснява компютърната обработка на материала.

Върху необходимостта от ново критично издание на текста на „Слово о полку Игореве" се спира Н. Дилевски (България). В неговия доклад се изтъква важността на строго научната методология при тълкуването на неясните места в текста, като се подчертава, че трябва да се преодолее създалата се традиция в тълкуването на „Словото". Г. Цийгенгайст (ГДР) проследява рецепцията на „Слово о полку Игореве" в европейската литература от епохата на Просвещението и Романтизма. Той обръща внимание върху мястото на „Словото" в научните занимания на видни европейски културни дейци от тази епоха — А. Шльоцер, Й. Добровски, В. и Я. Грим.

Някои доклади бяха посветени на проблеми, свързани с богослужебната функция на средновековните славянски литератури. М. Пентковски (СССР) прави класификация на различните литургични устави, употребявани в руската църква от XI до XV в., като проследява постепенната замяна на един устав с друг, което води до промяна в цялостния богослужебен комплекс. И. Павлов (СССР) обръща внимание на въпросите, които трябва да бъдат разрешени при едно научно издание на славянския превод на библейските книги, а Б. Даниленко (СССР) очертава основните насоки в проучването на славянските богослужебни текстове.

За принципите и дейността на създаденото през 1845—1846 г. в Киев Кирило-Методиевско дружество съобщава С. Козак (Полша). Дружеството, ръководено от идеята за славянско единство, си е поставяло за цел създаването на славянска федерация на християнско-републиканска основа.

Работата на подсекцията протече при голям интерес и дейно участие на слушателите. Бяха направени голям брой изказвания, някои от които в значителна степен допълниха направените проучвания, а други коригираха някои твърдения в докладите. Активната обмяна на научна информация между специалистите от различни страни даде нов подтик за по-нататъшни изследвания в областта на литературната медиевистика.